

3

Dudus. Amen. Nequy. recolligetur. Dom
fui marie. Sancto Micheli. Sancto Gabrich. S^o
Saphacli. Sancto Vrieli. Et omnibus sanctis angelis
et archangelis. Sancto Johanni baptiste. Sanctis et
bus regibus. Et omnibus sanctis patriarchis et prophetis
Sancto Petro. Sancto Paulo. Sancto andree. S^o
Iacobo. Sancto Johanni ap^o et ewangeliste. Et oib^z
sanctis ap^lis et ewangelistis. Sancto Iuuentio. S^o
Stephano. S^o Vincentio. Et omnibus sanctis le
uitis. Sancto Luno. Sancto Nicollo. Sancto blasio.
Sancto Georgio. Sancto Cistofero. Sancto hanni
to legi. Sancto hanniuto Dia. S^o Cosue. S^o Da
miano. S^o Fabiano. Sancto Sebastiano. Sancto
Siluestro. S^o martino. Sancto Nicolao. Sancto
Insgurio. Sancto Humberto. Sancto thome Cantuarien^{is}
Sancto anthomo. Sancto Gregorio. Sancto augustino
Sancto ambrosio. Sancto iheronimo. Sancto bndicto. S.
bernardo. Sancto Crasuo. S^o fransisco. S^o Donico
S^o Seuerino. S^o Iodocho. S^o Olauo legi. S^o

Det snilde læseapparat

1482-1982

Det 500-år, som fejres bl.a. med udsendelsen af denne bog, er bemærkelsesværdigt ikke alene pga de mange år, som nu er forløbet siden bogtrykkerkunsten kom til Danmark, men også fordi den kunst vi fejrer – man kunne kalde den »højtryk-kunsten« – er ved at gå af brug, nu hvor den fejres. I lyset af en sådan betragtning er året 1982 ikke uden en vis tristesse.

Vælger vi imidlertid at se de teknologiske omstændigheder i 1980'erne og 1970'erne, hvor fotosats og offsettryk for alvor er slået igennem, som en fortsættelse og foreløbig kulmination af den udvikling, som påbegyndtes i Odense i 1482 – ja, så er der grund til at holde *jubilæum*.

Uanset hvilket synspunkt man anlægger, er det interessant at se, hvorledes den udvikling, som fører frem til dette 500-år, er forløbet.

Fastholder vi udgangspunktet for disse betragtninger, at det er »højtryk-kunsten«, der fylder 500 år i Danmark, kan man sige, at denne kunst – at påføre et trykelement i spejlvendt, ophøjet relief sort farve, som derefter overføres til papiret i retvendt aftryk – den kunst er først ved at gå af brug i disse år.

Hvis det er dette at trykke bøger med løse typer, som nu har sit danske jubilæum, så må vi konstatere, at den

praksis ebbede ud for 50 år siden, den kom højst til at fejre sin 450 års fødselsdag som bærende grundlag for fremstilling af *bøger*.

Anskuer vi imidlertid bogtrykkets udvikling med året 1982 som kronologisk udsigtspunkt, er det den nye teknologi, man straks får øje på! den tryktekniske alliance mellem fotosats og offset-tryk, som nu er dominerende, er næppe tyve år gammel. En teknologisk gøgeunge er blevet flyvefærdig med det samme, den kom ud af ægget, og har skubbet *forældrene* ud af reden; man kan idag næppe forestille sig, til hvilket omfang dette nye væsen vil vokse sig.

Kun må man, retorisk, spørge sig, om fremkomsten af andre, egentligt elektroniske medier – tekstskræmme og videotransmission – vil kunne forandre det trykte ord, som vi nu kender det, til et lyssignal på en terminal.

Selv med viden om bogtrykkets, højtrykkets, bratte endeligt er der dog næppe grund til at tro, at den typografiske bog vil kunne fortrænges af andet end den truende udsigt til vor civilisations selvvalgte undergang; denne dystre udsigt lader vi dog her optimistisk ude af betragtning.

Det er det enestående massefremstillede læseapparat: de falsede, hæftede ark papir med de for øjet så be-

kvemme sorte tegn på den hvide baggrund, som vil vise sig levedygtigt også i en elektronisk epoke. Den skærmtterminal, vi kan tage med os under de mest forskellige forhold – i skolen, til stranden, i sengen og på bussen – og som vi kan betjene os af uden tilførsel af den elektriske spænding end den, som løber i vor synsnerve, og som er akkumuleret i hjernen, vil altid være moderne.

Det er opfindelsen af dette snilde læseapparat – uanset om det hviler på håndsats eller fotosats, og uden skellen mellem bogtryk eller offset – som udgør kulminationen eller snarere den direkte fortsættelse af en femhundredårig tradition.

En sådan kombination af enkelhed og sindrighed er værd at fejre.

Når der ikke desto mindre blev givet udtryk for et vist vemod ved »højtryk-kunstens« forsvinden, skyldes det, at overgangen til ny teknologi også har sine omkostninger. Det, som først – bogstaveligt talt – springer i øjnene, er, at bogtrykkerkunsten under den nye teknik i de fleste tilfælde har haft svært ved at leve op til sit navn. Den sorte kunsts dyder synes ikke at være i kurs. Skrifternes kvalitet er forringet, og udvalget af skrifter er stærkt formindsket, for blot at nævne noget enhver kan konstatere.

Man skal ikke finde sig i kvalitetsfald; gør man det, er konsekvenserne principielt umenneskelige, såvel for forbrugerne som for de mennesker, som i deres arbejdsliv i kapacitetens navn henvises til at fremstille produkter, hvis kvalitet kunne have været bedre.

Det er et paradoksalt forhold, at aldrig har et samfund rådet over så mange ressourcer og haft så dårligt råd som vort industrielle samfund.

Man kunne dog tænke sig, at dette problem til dels har sin forklaring i det kvalitetsfald, som (erfaringsmæssigt?) indtræffer, når en ny teknik skal tages i brug: opmærksomheden koncentrerer sig om det nyes økonomiske, tekniske snarere end æstetiske muligheder. Man oplevede det f.eks. ved indførelsen af maskinsats i 20'erne. Tankevækkende er det dog – for nu at vende blikket mod den senmiddelalder, som er emnet for denne bog – at overgangen fra skrevne til trykte bøger ikke kom til at betyde et almindeligt æstetisk forfald – den tids ny teknik må endda have været nok så krævende.

Problemet med vor tids ny teknik er måske bl.a. dens uigennemskuelighed: der er langt fra vinkelhage og sættekasse til computerstyret digitalsats; den forekommer skabt i en økonomisk, politisk, teknisk strøm, i hvis følge vi finder den nye industrialismes følgesygdomme: centralisering og jobforringelse. Intet af dette fremmer en kunstnerisk stræben.

Der er dog grund til at tro, at den øjeblikkelige typografiske fattigdom kun vil give anledning til tidsbegrænset bekymring. En hvilken som helst ny teknik vil efterhånden afføde sin egen æstetik – således også den allernyeste. Derfor vil der i de grafiske fag blive opstemmet et pres for en kunstnerisk bearbejdning af deres nye teknik, og øjets anatomiske krav til læsbarhed vil efterhånden gå i forbund med kunstnerisk stræben.